

J. TIXIER, M. L. INIZAN, H. ROCHE, *Préhistoire de la pierre taillée. Terminologie et technologie*. 1, Cercle de Recherches et d'Études Préhistoriques, Valbonne 1980, 120 s., dużego formatu, rysunki, fotografie.

Praca jest dziełem zespołu prahistoryków francuskich zajmujących się od lat zagadnieniami typologii i technologii produkcji krzemieniarskiej. Grupie tej przywodzi J. Tixier, znawca typologii, autor jednej z najważniejszych list typów wyrobów paleolitycznych oraz jeden z najlepszych na świecie eksperymentatorów w zakresie studiów nad techniką i technologią produkcji narzędzi ze skał łupliwych. Książkę poświęcono, jak wskazuje podtytuł, zagadnieniom terminologii i technologii i przeznaczono nie tyle dla ścisłego grona fachowców, ile raczej dla daleko zaawansowanych amatorów prahistorii, studentów tej dziedziny nauki oraz badaczy okresów prahistorycznych młodszych od epoki kamienia i okresów protohistorycznych, pragnących przyswoić sobie znajomość zagadnień krzemieniarstwa. Mimo że pracy nie można uznać za ściśle naukową, ma ona wiele aspektów naukowości, jak choćby w pełni rozwinięty warsztat naukowy autorów w postaci bogatej bibliografii zawierającej liczne prace reprezentujące w wyczerpujący sposób wiedzę na omawiany temat, w każdym razie w tym zakresie, w jakim zebrano je w zachodniej Europie. Przyznać trzeba, że dotychczas tam właśnie badania nad typologią i technologią obróbki krzemienia rozwijały się szczególnie dynamicznie, głównie dzięki rozkwitowi znajomości starszej epoki kamienia we Francji. Od pewnego czasu do Francuzów dołączają też Anglosasi zarówno ze Starego, jak i Nowego Świata.

Autorzy omawianej pracy starają się podać czytelnikowi zwięzłe kompendium wiedzy i terminologii, umożliwiające właściwe podejście do zrozumienia typologii wyrobów krzemienianych i odtworzenia technologii ich powstawania. Szczególnie dużo miejsca poświęcono właśnie temu ostatniemu zagadnieniu. Podejście autorów do zagadnień technologii obróbki skał łupliwych, którą w dalszym ciągu nazywać będziemy w skrócie technologią krzemieniarską, jest na wskroś nowoczesne. Propagują oni mianowicie tak zwaną technologię dynamiczną, polegającą na zrozumieniu i odtworzeniu całego procesu produkcji. Zaczyna się on od zdobycia surowca i przechodzi przez kolejne fazy obróbki, takie jak przygotowanie rdzenia i kolejne jego naprawy konieczne w czasie odbijania zeń wiórów i odlupków, dalej, przetwarzanie ich w narzędzia, sposoby używania tego narzędzia, jego naprawy i przeróbki, i wreszcie przyczynę jego „śmierci”. Pozostałościami po wykonaniu tych wszystkich zabiegów są różnego rodzaju charakterystyczne odpadki produkcji krzemieniarskiej. Właśnie ich rozpoznanie i zbadanie widocznych pod mikroskopem śladów używania pozwalają odtworzyć kolejne ogniwa łańcucha produkcyjnego oraz zrekonstruować i zrozumieć „życiorys” badanego wyrobu.

Omawiana praca wprowadza czytelnika w metody obserwacji dynamiki produkcji krzemieniarskiej. Uczy rozpoznawać cele i intencje, jakie przyświecały producentom. Pomaga odróżnić to, co w tym procesie przypadkowe, a co celowe, które ślady widoczne na powierzchni krzemienia są pozorne, a które rzeczywiste. Autorzy zaznajamiają także czytelnika z najważniejszymi znanymi technikami jak mikrorylcowca stosowana głównie do produkcji mikrolitów, lewaluaska, technika Kombewa i inne. Zapoznają go także z najczęściej spotykanymi typami charakterystycznych odpadków produkcji krzemieniarskiej. Najważniejsze jednak, że książka ta nadaje właściwy kierunek rozumowaniu, jakie powinno towarzyszyć wszelkiemu podejściu do zagadnień pradziejowej techniki krzemieniarskiej. Komuś, kto zamierza poświęcić się badaniu tych zagadnień, pozwala ominąć początkowe przeszkody i otwiera pole do dalszej, samodzielnej już działalności.

Nic dziwnego, że tego typu praca powstała właśnie we Francji. Tam przecież zaistniało na nią najsilniejsze zapotrzebowanie. Wspomniane wyżej bogactwo francuskich stanowisk z epoki kamienia i wieloletnia tradycja badań w tym zakresie pozwoliły rozwinąć się w tym kraju zarówno licznej kadrze specjalistów prahistoryków, jak też i licznej grupie amatorów prahistorii — traktujących swe zainteresowania bardzo poważnie — którzy z pewnością też przyjmą z radością omawianą książkę i jeśli zastosują się do zawartych w niej nauk i wskazań, będą mogli wydatnie pogłębić swą znajomość zagadnień prahistorycznej technologii krzemieniarskiej. Ułatwią im to z pewnością zarówno doskonałe ilustracje poszczególnych zabytków krzemienianych, jak też i całe zestawy rysunków obrazujące poszczególne fazy rozmaitych zabiegów technologicznych. Ilustracje te, wykonane przez wybitnego specjalistę w tej dziedzinie Michela Dauvois dodatkowo rozjaśniają teksty opisowe. Przydatny jest też obszerny słownik terminologiczny umożliwiający bardziej jednoznaczne rozumienie języka fachowego, uzupełniony na końcu terminami w języku angielskim.

Autorzy omawianej pracy nie mieli bynajmniej intencji poruszenia wszystkich zagadnień wiążących się z technologią obróbki krzemieniarskiej. Poruszyli tylko najważniejsze, niektóre zasygnalizowali. Pełne omówienie całości problemu dałoby w rezultacie opasły tom trudny do przebrnięcia. Natomiast podana bibliografia zapewni czytelnikowi możliwość pogłębienia wiedzy w każdym pożądanym kierunku mającym związek z poruszoną problematyką.

Przy okazji pisania powyższych uwag nasunęły mi się pewne refleksje. Chodzi mianowicie o rozprzestrzenianie się informacji o zdobyczach naukowych w poszczególnych krajach. Czytając pracę J. Tixiera, M. L. Ini-

zan i H. Roche stwierdzić można z satysfakcją, że stan i poziom badań techniki krzemieniarskiej w Polsce nie ustępuje osiągnięciom nauki francuskiej w tej dziedzinie. Podejście „dynamiczne” do zagadnień technologii stosował już z powodzeniem i na dużą skalę w latach międzywojennych jeden z czołowych polskich badaczy paleolitu S. Krukowski. Trafnie rozpoznał on wiele ogniw w krzemieniarskim ciągu produkcyjnym. Stworzył wiele terminów i sformułował wiele definicji zarówno różnych faz obróbki rdzenia, jak też i odpadków charakterystycznych dla tego procesu. Po drugiej wojnie światowej znalazł w Polsce licznych kontynuatorów tego kierunku rozwijanego szczególnie przez R. Schilda, B. Gintera, B. Balcera, a także innych. Polska terminologia krzemieniarska jest bogata i zna od dawna niektóre pojęcia publikowane w zachodnioeuropejskiej literaturze przedmiotu dopiero ostatnio. Cóż jednak z tego, gdy jest to niestety wiedza dość hermetyczna, przekazywana młodemu adeptom wiedzy o paleolicie głównie ustnie w czasie studiów i wspólnych prac, drogą praktycznego zapoznawania się z zagadnieniem. Istniejący jedyny dotychczas skrypt B. Gintera i J. K. Kozłowskiego nie jest w stanie skutecznie zapełnić tej luki. A już zupełnie brak prac w językach kongresowych, które zapoznałyby świat z niewątpliwymi osiągnięciami naszej prahistorii w tej dziedzinie. Pewnym usprawiedliwieniem

może tu być trudność, jaką powoduje tłumaczenie polskich terminów krzemieniarskich na języki obce. Stało się to łatwe dopiero teraz, gdy prahistorycy innych krajów również doszli do zrozumienia i zdefiniowali pewne pojęcia znane wcześniej badaczom polskim, a więc gdy pojawiły się słowa stanowiące tłumaczenie. Szkoda jednak, że nie doszło wcześniej do prób, aby choć drogą omówienia poinformować szerzej o odkryciach w zakresie technologii krzemieniarskiej, jakich wcześniej dokonywano w Polsce.

Mimo tego co powiedziano powyżej, również dla czytelnika polskiego omówiona tu praca trojga autorów stanowi wartościową i wielce pożyteczną lekturę, już choćby dlatego, że jest jedną z pierwszych tak szeroko rozbudowanych prób logicznie uporządkowanego i czytelnego ujęcia zagadnień techniki obróbki krzemienia, słownik zaś terminologiczny, podbudowany doskonałymi ilustracjami i dodatkowo zaopatrzonej w angielskie tłumaczenia, ułatwi lepsze rozumienie i korzystanie z francuskich prac poświęconych prahistorii.

Należałoby życzyć sobie, by była to pierwsza z całej serii prac podjętych przez grupę tych samych autorów. Możliwość taką sugeruje numer, w jaki zaopatrzonej jest podtytuł omawianego dzieła.

Michał Kobusiewicz

Adres autora:

Doc. dr hab. Michał Kobusiewicz
Zakład Archeologii Wielkopolski IHKM PAN
60-814 Poznań, ul. Zwierzyniecka 20